

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT

FEBRUAR 1987 NUMMER 2

Indhold

Omkring H. P. Hansen	33
Inge Adriansen: H. P. Hanssen-monumentet	34
Inge Adriansen: »Så langt den danske Tunge går«	37
F. S. Grove-Stephensen: H. P. Hanssens breve	41
Peter Dragsbo: Omkring fredningen af H. P. Hanssens hus i Aabenraa	48
Bør Nydam Mose udgraves?	53
Peter Petersen: Nydam Mose bør udgraves til bunds – før det er for sent	53
Peter Vang Petersen: Om truslerne mod offerlagene i Nydam Mose	54
Fr. Rudbeck: Forbundsdaysvalget og Sydslesvig	56
Det sker – på de nordslesvigske museer	58
Bognyt	60
Grænselandsdagbog	62

Offentligt møde

Den 21. februar 1987 er det 125-årsdagen for H. P. Hanssens fødsel og 50-årsdagen for oprettelsen af H. P. Hanssens Mindefond.

I den anledning indbyder bestyrelsen for H. P. Hanssens Mindefond til offentligt møde

lørdag den 21. februar kl. 14.30 på Folkehjem i Aabenraa

Program:

Professor, dr.phil. Troels Fink holder forelæsning om H. P. Hanssen.

Mindefondens formand, Gudrun Refslund Thomsen, fortæller om Mindefonden.

Fælles kaffebord.

Ordet frit.

Af hensyn til kaffebordet bedes venligst om tilmelding til Folkehjem, tlf. 04 62 28 48.

Bliv medlem af Historisk Samfund for Sønderjylland!

Sønderjysk Månedsskrift udgives af Historisk Samfund i frit abonnement, men er man medlem af foreningen, får man også Sønderjyske Årbøger, en bog på ca. 300 sider, der indeholder historiske artikler, anmeldelser, bognyt, nyt fra museer, lokalhistoriske arkiver og foreninger i Sønderjylland o.m.a.

Men Historisk Samfund har også mange andre gode tilbud til sine medlemmer, bl.a. foredrag og egnsvandring samt andre bøger af historisk indhold. Medlemmerne får naturligvis disse bøger til en særlig favorabel pris.

Det betaler sig at være medlem af Historisk Samfund for Sønderjylland! Det koster kun 75 kr. om året. Medlemskab kan tegnes i sekretariatet. Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa, tlf. 04 62 46 83.

Sønderjysk Månedsskrift indtales på bånd, der kan lånes på biblioteket.

Sønderjysk Månedsskrift

udgives af Historisk Samfund for Sønderjylland, men alle kan tegne abonnement, uanset om man er medlem eller ej.

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT koster 95 kroner årlig (incl. moms og forsendelsesomkostninger). Enkeltnumre kan købes for 10 kr. stykket.

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT kan bestilles hos Historisk Samfunds ekspedition, Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa, tlf. 04 62 46 83, daglig 9-16 (ikke lørdag), hvor også gratis prøvehæfter kan rekvireres.

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFTs redaktion:

Inge Adriansen, Museet på Sønderborg slot, 6400 Sønderborg,

Steen W. Andersen, Haderslev Museum, 6100 Haderslev,

Henrik Fangel (ansv.), Institut for sønderjysk lokalhistorie, Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa, tlf. 04 62 58 60.

Omkring H. P. Hanssen

H. P. Hanssen – de dansksindede sønderjyders mest fremtrædende politiske leder i tiden under tysk styre – fødtes på gården Nørremølle i Sundeved den 21. februar 1862. I anledning af 125-årsdagen herfor er der i dette nummer af Sønderjysk Månedsskrift samlet en række artikler omkring H. P. Hanssen og hans person.

H. P. Hanssen var så rigt facetteret et menneske, og hans virksomhed spændte så vidt, at det ikke er muligt på så få sider at give et blot nogenlunde fyldestgørende billede af ham, og dette har da heller ikke været hensigten. Tanken har været at fremdrage enkelte – måske mindre kendte – sider af hans person og virksomhed for herigennem at mindes hans store og afgørende betydning for det arbejde, der førte frem til genforeningen i 1920.

Endnu mangler nemlig en dybtgående skildring af H. P. Hanssens gerning. At kildematerialet findes, viser bl.a. både H. P. Hanssens eget store seksbinds erindringsværk og hans omfattende privatarkiv i Landsarkivet i Aabenraa, og som Troels Fink udtrykte det i Sprogforeningens Almanak 1987: »H. P. Hanssen tåler at ses efter i sømmene. Hans gerning dels som leder i sønderjydernes selvhævdelseskamp mod preusserne og dels hans vidtskuende og mådeholdne politik, da tiden var inde til at opnå genforeningen mellem Nordslesvig og Danmark, vil for altid sikre ham en stor plads i vor historie.«

Inge Adriansen indleder dette hefte med en omtale af H. P. Hanssen-monumentet i

Aabenraa, der også kan tolkes som et mindesmærke over hele den sag, H. P. Hanssen virkede for. – Med denne artikel indledes iøvrigt en serie småartikler, der fremover vil blive bragt i månedsskriftet om »Monumenter og mindesmærker i Sønderjylland«. – I den følgende artikel fremdrager Inge Adriansen nogle hidtil upåagtede breve om H. P. Hanssen som folkemindesamler. Disse breve er samtidig med til at kaste lys over H. P. Hanssens syn på, hvor grænsen mellem Danmark og Tyskland burde gå.

F. S. Grove-Stephensen, Sønderborg, har i nogen tid arbejdet med brevvekslingen mellem H. P. Hanssen og hans nære ven, Nis Nissen fra Nordborg, og giver i sin artikel om H. P. Hanssens breve en lille prøve på, hvilket righoldigt stof brevene indeholder, når H. P. Hanssens personlige udvikling skal skildres.

Peter Dragsbo, der er etnolog og arbejder som museumsinspektør i Esbjerg, kommer til slut med nogle betragtninger over, hvorfor H. P. Hanssens hus i Aabenraa burde fredes og – bl.a. ved Dragsbos indsats – blev fredet. Artiklen rummer desuden nogle mere principielle synspunkter på, hvilke huse og bygninger, der i dag må regnes for bevaringsværdige.

Artiklerne er illustreret med billeder hentet fra de historiske samlinger i Institut for sønderjysk lokalhistorie i Aabenraa, som rummer et væsentligt billedmateriale til en billedmæssig dokumentation af H. P. Hanssens liv og virke. En lille vandrestilling med et udvalg af disse billeder vil iøvrigt i den kommende tid kunne ses forskellige steder i Sønderjylland.

H. P. Hanssen-monumentet

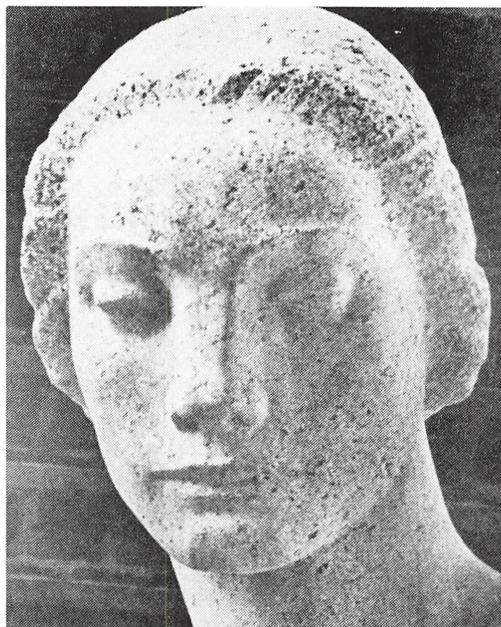
Af INGE ADRIANSEN

Foran den tidligere amtsrådsbygning i Aabenraa står en figurgruppe i granit, der forestiller en mor med sin søn. Det er et kunstværk, som man uvilkårligt standser op ved og betragter nærmere, fordi begge figurer er præget af styrke, alvor og ro. Man føler, at de to har et nært forhold, og at sønnen netop har taget en beslutning, der rækker langt ud i fremtiden. De synes begge at være påvirket af denne skæbne-stund.

For mange betragtere går det måske, som det oprindeligt gik for mig, at man har set statuegruppen flere gange, før man bemærker, at der på soklen er en portræt-medaljon af H. P. Hanssen og en kort indskrift. Når man opdager dette, får det hele pludselig en fornyet mening. Det er ikke blot et kunstværk over et almenmen-neskeligt motiv, men et monument, der skildrer nordslesvigernes kamp for at bevare deres danskhed. Mor Danmark sidder med sin søn, som netop har truffet afgørelsen for sin egen fremtid. Det er således ikke blot et mindesmærke over H. P. Hanssens indsats, men over hele den sag har virkede for.

I 1937, året efter H. P. Hanssens død, besluttede den danske regering at rejse et mindesmærke for ham, og der blev udskrevet en konkurrence, som billedhuggeren Axel Poulsen vandt. Udførelsen blev imidlertid forsinket på grund af besættelsen. Figurgruppen skulle hugges i bornholmsk granit, og Axel Poulsen ønskede selv at udvælge granitten. Det kunne først ske i sommeren 1945, og mindesmærket blev derfor først indviet i 1947.

Axel Poulsen har lavet en række nationale monumenter, bl.a. genforeningsmindesmærket i Fælledparken og mindes-

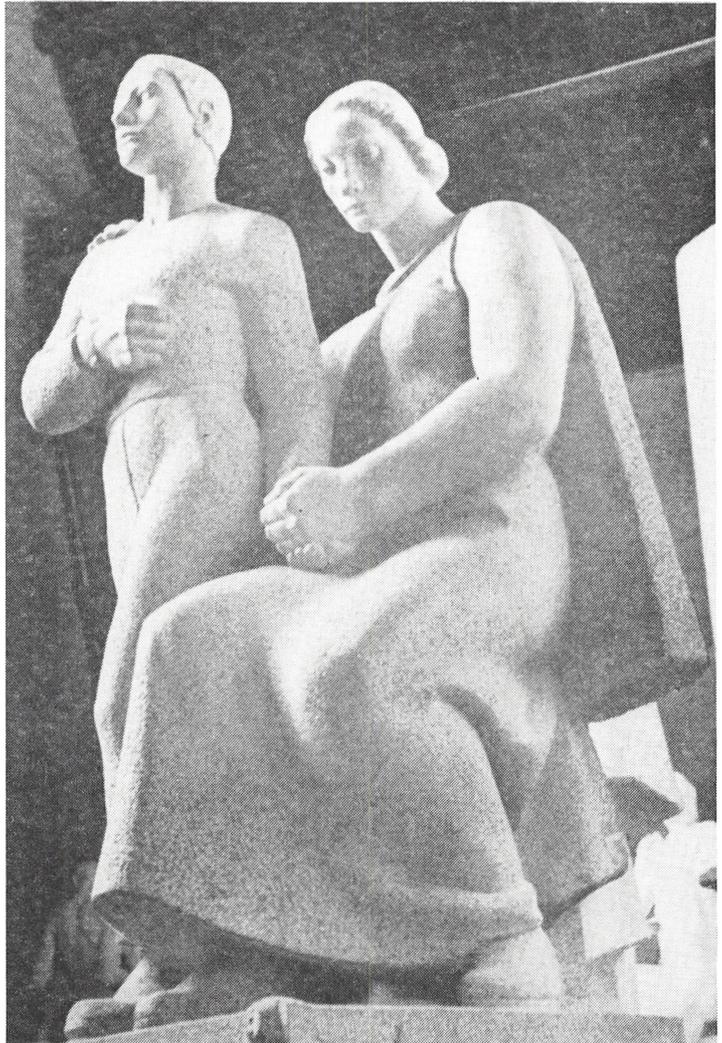
Moder Danmark. Det ville have været nærliggende at lave et sejrsmonument, da de dansksindede sønderjyder førte deres sag til sejr. Men Axel Poulsen har undgået al unødigt national retorik og netop fremhævet den alvorstunge beslutning. Foto efter Fritiof Brandt.

mærket i Ryvangen over modstandskampens ofre. I alle disse arbejder beskrives de historiske begivenheder gennem en enkelt symbolik, der indeholder et alment motiv, som kan forstås af alle, uanset om man kender den begivenhed, der skildres. I genforeningsmindesmærket er det »en røvet datter, dybt begrædt, der vender frelst tilbage« og modtages af moderen, dvs. Danmark. I Ryvangen har Axel Poulsen anvendt en pieta, dvs. en sørgende moder, der sidder ved sin unge søns lig, og i Aabenraa er det en ung mand, der netop har taget en beslutning, der gælder for livet.

H. P. Hanssen-monumentet rummer

Axel Poulsen: Sønnen. H. P. Hanssen-monumentet i Aabenraa.

Nærbilledet af moderen og sønnen viser den stærke plastiske virkning, de to figurer har. Det er skulpturer i stor form, både fysisk og psykisk. Man ser Axel Poulsens evne til at skabe indtryk trods en betydelig forenkling. Foto efter Frithiof Brandt af figurgruppen i billedhuggerens atelier.

først og fremmest en skildring af den sag, han tjente. Hans indsats skildres gennem sønnen i forhold til moderen. Sønnen udstråler beslutsomhed og rolig styrke, og højre hånd, der hviler let på brystet, fortæller om et løfte, han har givet sig selv. Han er således den handlende, og moderen den mere afventende; hun er dog på ingen måde passiv, men udstråler både styrke og liv. I den lange række af allegoriske fremstillinger af Moder Danmark fra 1750'erne og frem til nutiden er der ingen, der i styrke, enkelthed og primitivitet (i positiv betydning) svarer til Axel Poulsens

fremstillinger i Aabenraa og Ryvangen. Disse to arbejder er nærbeslægtede og er også udført i de samme år. Ved konkurrencen i 1938 var der flere forslag, der indeholdt portrætstatuer af H. P. Hanssen, men ved at vælge en symbolsk fremstilling, hvor den individuelle person er underordnet, har man fået et monument, der skildrer alle dem, der gjorde en indsats for at bevare danskheden i Sønderjylland.

Litteratur

Frithiof Brandt: Axel Poulsen. 1947, s. 56–60.

Nørremølle – H. P. Hanssens fødehjem – var en stor veldrevet gård beliggende ved Snogbækken sydøst for Ø.Snogbæk i Sundeved. Stuehuset, der her er set fra haven, er opført 1872.

»Så langt den danske Tunge går ...«

Om H. P. Hanssens syn på grænsedragningen.

Af INGE ADRIANSEN

Fra sin tidligste ungdom var H. P. Hanssen politisk og nationalt engageret, og allerede fra 21-års alderen har han tilsyneladende haft en klar opfattelse af, hvor skellet gik mellem dansk og tysk, og hvor i Sønderjylland det danske arbejde skulle fremmes.

I to artikler om H. P. Hanssen og grænsedragningen har redaktør Bjørn Svensson beskrevet hans holdning som stærkt præget af indflydelsen fra radikale akademikere i København. Det er H. V. Clausen og Johan Ottosen, som her udnævnes til at være grænselinjens bag-

mænd (1). Der er ingen tvivl om, at H. P. Hanssen havde et nært forhold til dem begge, men at tilskrive dem hans opfattelse af den rette grænsedragning er nok at gå for vidt. Dette fremgår af breve fra tiden, før han stiftede bekendtskab med de forkætrede, radikale akademikere. H. P. Hanssen traf H. V. Clausen under et besøg hos gdr. Volff, Gammelgab i 1883, men de havde ingen yderligere kontakt med hinanden før i 1887, hvor der begyndte en brevvæksling (2). Johan Ottosen havde H. P. Hanssen heller ikke kontakt med før i slutningen af 1880'erne, og på dette tids-

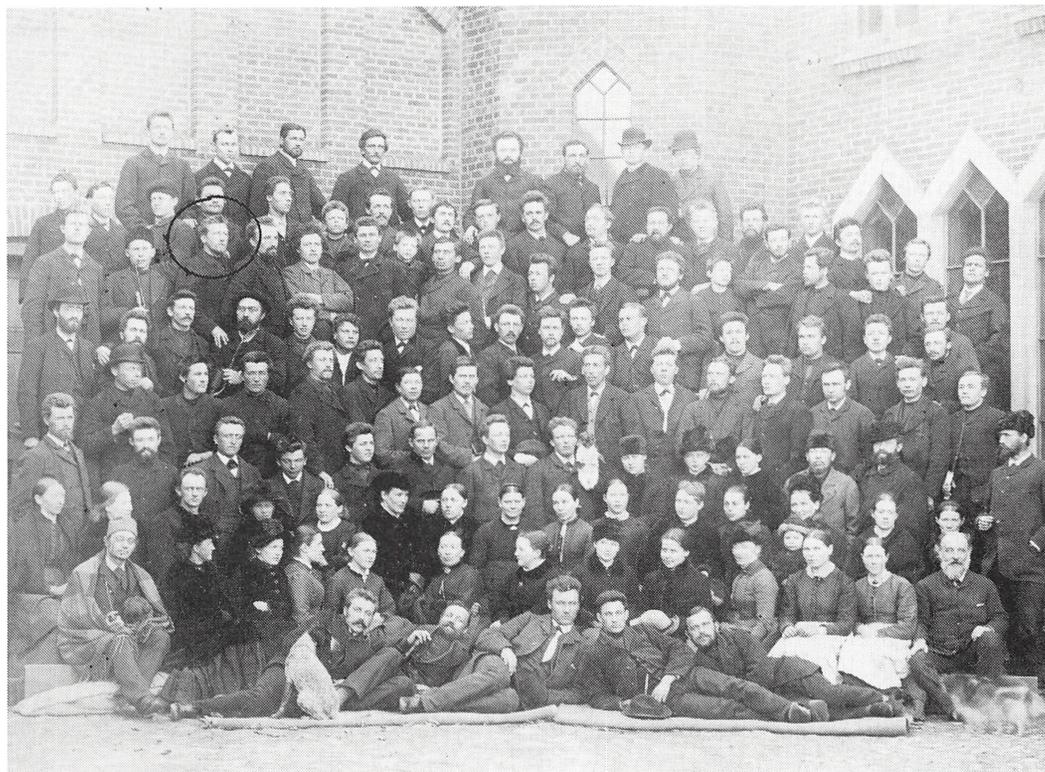
H. P. Hanssen var på Askov Højskole i vinterhalvårene 1881–82, 1882–83 og 1885–86. Disse højskoleophold var af stor betydning for hans personlige udvikling. Han fik her lejlighed til under kyndig vejledning af bl.a. historikeren L. Nutzorn at fordybe sig i Danmarks historie og samfundsforhold. Højskoleopholdene supplerede han med studieophold i Leipzig, Berlin og København, hvor han fulgte forelæsninger på universiteterne. Både i Askov og i København knyttede H. P. Hanssen kontakter, der blev af betydning for ham i hans senere virksomhed, i København bl.a. med historikerne H. V. Clausen og Johan Ottesen samt rigsarkivar A. D. Jørgensen. Disse mænd støttede H. P. Hanssen i hans arbejde for at skabe interesse og forståelse for det nordslesvigske spørgsmål. – På billedet på modsatte side ses elevholdet på Askov 1885–86. H. P. Hanssen er indrammet. Til venstre herfor et portræt af H. P. Hanssen i 25-års-alderen.

punkt var hans nationalitetsopfattelse allerede grundfæstet, som det vil fremgå af det følgende.

I Dansk Folkemindesamling i København ligger en brevveksling fra 1883 mellem den dengang 21-årige landmand Hans Peter Hanssen og skolelæreren Evald Tang Kristensen, den store danske folkemindesamler (3). Tang Kristensen var bekymret over, at arbejdet med indsamling af folkeminder syntes at gå i stå ved Svend Grundtvigs død i 1881. Derfor stiftede han i 1883 »Dansk Samfund til Indsamling af Folkeminder«, og opfordrede i aviser og blade læserne til at indmelde sig i foreningen og at bidrage med stof. H. P. Hanssen fulgte denne opfordring og skrev i oktober 1883 således: »Hr. Evald Tang Kristensen. Jeg her læst Deres Opfordring i Højskolebladet og vil herved gjerne melde mig som Medlem i Samfundet til Opbevarelse af Folkemin-

der. Hvad jeg kjender og fremdeles kan finde her i *Sundeved* af disse, skal jeg optegne og efterhånden sende Dem. Der kommer vel senere Oplysninger om, hvorledes Betalingen for Samfundets Skrift bedst erlægges af Medlemmer her i Sønderjylland. I Håb om at Deres Foretagende må vinde god Fremgang så langt den danske Tunge går. Med megen Agtelse Hans Peter Hanssen, Nørremølle pr. Sønderborg« (4).

Ordene »så langt den danske Tunge går«, blev karakteristiske for den tolkning af nationalitetsbegrebet, som H. P. Hanssen senere fremsatte og fastholdt hele sit liv. For ham – som for H. V. Clausen og Johan Ottosen – var sproget den virkelige bestemmende faktor for nationalitet; i denne vurdering kan man være enig eller uenig, men det er ikke rimeligt at fremstille H. P. Hanssens holdning som et resultat af radikal københavnsk påvirkning.

Som en naturlig følge af sin høje vurdering af sproget – og dermed folkeminderne – gik H. P. Hanssen i gang med at indsamle folkeminder hos ældre folk i Sundeved, og han begyndte hurtigt af indsende egentlige optegnelser til Tang Kristensen (5). I det næste brev fra november 1883 redegjorde han for sin opfattelse af, hvad folkeminder kunne bruges til; »Jeg er glad ved at komme til at samle på Folkeminder hernede, thi jeg er vis på, at de med vort Mors-mål vidner: »Vi ere danske«.

Da H. P. Hanssen synes at være blandt de allerførste sønderjyder, som indmeldte sig i folkemindesamfundet, var det naturligt, at Tang Kristensen forespurgte, om han ønskede sit navn på den medlemsliste, som ville blive offentliggjort i foreningens blad. Hertil svarede H. P. Hanssen i sit næste brev: »De kan godt opgive mit Navn

på den trykte Medlemsliste. Det har i den Henseende intet at betyde at jeg bor på denne Side Åen, da jeg som sagt er prøjsisk Statsborger«. Svaret var ikke uden selvfølelse. H. P. Hanssen havde været på session og havde således vist sin villighed til at opfylde en hovedforpligtelse overfor staten. Han vidste, at han nu var i sin ret til at give sig af med folkeminder – også selvom de vidnede: »Vi ere danske« Tang Kristensen fik hurtigt flere medlemmer fra Sundeved. I februar 1884 kom H. Nutzhorn, der var højskolelærer på Askov til Sundeved for at holde foredrag, og han opfordrede tilhørerne til at indmelde sig i folkemindeselskabet. Opfordringen blev fulgt af mange, og H. P. Hanssen kunne bagefter glad skrive til Tang Kristensen »...der tegnede sig samme aften 20 nye Medlemmer, alle her fra Sundeved. Sundeved er kun 5 Sogne, og Medlemmerne

er vel nu lige så talrige her, som noget andet Sted i Danmark, hvad der er mig en stor Glæde«.

I februar 1885 kunne H. P. Hanssen fortrøstningsfuldt meddele Tang Kristensen »Det går godt med Indsamlingen. Næsten daglig får jeg mere optegnet, og der er flere af Medlemmerne hernede, som er i arbejde med at tegne op, så jeg tænker ikke vi skal komme til at stå tilbage for de fleste Egne af Danmark«.

Dette brev er det sidst bevarede i korrespondancen. H. P. Hanssen kom samme år på Askov og drog det følgende år på et toårigt studieophold i Leipzig, Berlin og København. Han kom ikke mere til at bo på landet, og mulighederne for at optegne folkeminder fra landbefolkningen forsvandt. Men han fastholdt sin interesse for folkeminder og forståelse for deres betydning hele sit liv og tog venligt imod Tang Kristensen, da denne i 1894 for første gang besøgte Sønderjylland.

Hensigten med at fremdrage denne lille brevsamling er at vise, at H. P. Hanssens syn på grænsen mellem dansk og tysk var dannet fra hans tidligste ungdom, og at det først og fremmest synes at bunde i en opfatelse af modersmålet som den helt afgørende faktor for nationalitetsdannelsen. Denne opfattelse var dog ikke ny eller epokegørende. Allerede i 1821 var flensborgeren Chr. Paulsen, der var tysktalende og dansksindet, nået til samme erkendelse og havde som følge heraf fuldbyrdet et sprogskifte. (6) Også Grundtvig gav i midten af 1800-årene talrige udsagn om, at »modersmålet er hjertelyd«; opholdet på Askov har sikkert medvirket til at befæste holdningen hos H. P. Hanssen på dette afgørende punkt. En naturlig konsekvens af dette syn blev for ham at opgive at arbejde for det overvejende tysktalende Flensborg og at koncentrere indsatsen i de truede egne af det dansktalende Nordslesvig.

Nis Nissen (1862–1947) drev 1883–1913 sin fødegård i Nordborg og blev i 1920 direktør for Nordborg Sparekasse. Han var nær ven af H. P. Hanssen, som han efterfulgte som sekretær for Vælgerforeningen i 1896.

Noter:

1. Bjørn Svensson: Grænselinjens bagmænd, i Sønderjysk Månedsskrift 1986, s. 191–193, og Bjørn Svensson: Da Flensborg blev afskrevet, i Sønderjysk Månedsskrift 1982, s. 201–210.
2. Harald Jørgensen: To ungdomsvenner. 1982, s. 8.
3. Dansk Folkemindesamling. E. Tang Kristensens arkiv. 1929/1. Brevene ligger her ordnet i kronologisk rækkefølge, og korrespondancen rækker fra oktober 1883 til februar 1885.
4. H. P. Hanssen brugte på dette tidspunkt ligesom andre nordisksindede å, i stedet for aa.
5. En række af H. P. Hanssens folkemindeoptegnelser er trykt, ialt kan man spredt i Tang Kristensens værker finde ca. 60 bidrag, flest i »Jysk Almuesliv« og »Danske Børnerim, Remser og Lege«.
6. Se Johann Runge: Sønderjyden Christian Paulsen. Et Slesvigsk Levnedsløb. Flensborg 1981, s. 62.

H. P. Hanssens breve

»Hans Peter bliver god – men lad ham blot baske lidt med vingerne endnu«

Af F.S.GROVE–STEPHENSEN

Det betydeligste privatarkiv i Landsarkivet i Aabenraa er H.P.Hanssens. Det omfatter bl.a. langt over 60.000 breve, der er stilet til ham i perioden fra 1885 til 1936. Tolvhundrede breve om året, fire om dagen. Modsvares de af blot et tilsvarende antal, skrevet af ham selv til brevskriverne, kan man ikke undgå at tabe vejret. Ikke fordi antallet synes at overraske, men fordi man må tænke på, at brevene er skrevet i hånden, at han samtidig har passet sin forretning, har drevet en avis, passet sine møder i landdagen og i rigsdagen i Berlin, ført retssager, drevet en udbredt foredragsvirksomhed, forhandlet i København, Flensborg, Aabenraa, Berlin og over hele Nordslesvig og skrevet bøger og artikler.

H.P.Hanssens egne breve må søges andetsteds. Det er så heldigt, at en del af disse breve er bevaret, fordi også brevmodtageren har efterladt sig et arkiv, der er bevaret. Hermed får vi mulighed for at følge brevvekslingen mellem H.P.Hanssen og nogle af de personer, han har brevvekslet med.

En af de betydeligste korrespondancer er ført med H.P.Hanssens efterfølger som sekretær for Vælgerforeningen, sparekassedirektør Nis Nissen, Nordborg. Denne korrespondance har strakt sig over hele H.P.Hanssens politiske liv fra 1885 til 1936. Den er intim og fortrolig og derfor med til at tegne et billede af H.P.Hanssen og udviklingen i hans holdninger og synspunkter helt fra begyndelsen af hans politiske karriere.

De følgende eksempler skal illustrere dette.

Citatet i overskriften stammer fra et af Nis Nissens breve, og disse ord skal være brugt af redaktør Johannes Moldt, Dybbølposten, i 1901 i en samtale med Nis Nissen, hvor Moldt ville retfærdiggøre, at H.P.Hanssen ikke var blevet valgt til at efterfølge Gustav Johansen som rigsdagskandidat i 1901.

Allerede i 1901 havde H.P.Hanssen basket ikke så lidt endda med vingerne, og brevene til Nissen viser, at han allerede tidligt havde gjort sig tanker om, hvad der skulle ske. I slutningen af 1880'erne skrev han således til Nissen om en samtale han havde haft med Ludvig Schrøder på Askov: »Bl.a. gjaldt vor samtale den sønderjyske presses ufrisindede omtale af danske forhold, således af højskolen... Schrøder spurgte om vi unge hernede nu ikke snart var så vidt, at vi kunne få et frisindet blad – ikke ensidigt politisk – men folkeligt...« Hertil føjer H.P.Hanssen: »Det er virkelig tid, at sener spændes, og hver mand må derfor gøre, hvad han kan. Vi vil komme forholdsvis unge ind i kampen for vor livssag, men det kan ikke undgås. Vi mangler alle de danske og de andre bliver gamle.« »De gamle« – den generation, der tilhørte edsnægterne, udgjorde stadig flertallet, og den var mistroisk overfor de unge, som ikke havde oplevet tiden umiddelbart efter 1864, og den unge generation, hvortil H.P.Hanssen hørte, savnede de edsnægtere og optanter, der var udvandret eller udvist fra Nordslesvig.

Helene Hanssen, født Iversen, stammede fra Ullerup, hvor hun var født i 1860. Hun blev gift med H. P. Hanssen i 1888 og blev ham en god støtte, der trofast stod ved hans side et langt liv igennem i et frugtbart arbejdsfællesskab. Hun varetog den daglige drift af Hejmdal med stor dygtighed. På billedet til venstre er hun fotograferet med datteren Ruth og hunden Bekka i Nygade 41 i Aabenraa ca.1903. – Helene Hanssen døde i 1935.

H. P. Hanssen købte dagbladet Hejmdal af redaktør H. Matzen i 1893. Den 1.oktober 1893 udkom det første nummer med H. P. Hanssen som ejer og redaktør. I den ledende artikel, der er gengivet på modsatte side, gør H. P. Hanssen rede for sin og avisens politiske og nationale linje.

Omkring 1890 er det flere gange på tale, at H.P.Hanssen vil oprette et ugeblad. Han bliver journalist ved Dybbølposten, samtidig med at han indgår ægteskab i 1888, men få år efter – i 1893 – køber han Hejmdal i Aabenraa, der blev drevet af redaktør H.Matzen, sammen med lokalaviserne Nordborg Tidende og Broager Avis.

For H.P.Hanssen blev avisen et vigtigt middel i kampen for hævdelsen af nord-slesvigernes rettigheder, men det er tydeligt, at han i sin bladvirksomhed indtager det standpunkt, at det er ligeså vigtigt for en avis at kunne tie stille som at udtale sig. Det kommer til udtryk i et referat af et møde, hvorom H.P.Hanssen den 28. aug. 1885 skriver til Nis Nissen: »Det var at vente, at politiet denne gang ville overvære fællesspisningen. Det kan vi takke

vor presse for. Jeg forstår ikke, hvor de kunne være så dumme at bringe et udførligt referat fra fællesspisningen ved Fælleslandbomødet. Et sådant referat glemmer tyskerne ikke så let. Pressens dumhed her skal nok hævne sig. Ligeså uforsigtigt omtaler Flensborg Avis, og efter den de andre danske blade hernede, P.Lauridsen, som een der her har en stor gerning at gøre. Han vil som følge heraf snart blive udvist. Hvor kan vor egen presse være så dum at åbne tyskernes øjne.«

For H.P.Hanssen var det af stor betydning, at han i ledelsen af Hejmdal, hvortil der hørte en betydelig trykkerivirksomhed, havde en kompagnon på hjemmefronten, som ikke var til at kimse af, nemlig sin hustru Helene. Hejmdal var i begyndelsen af 1900 kommet ud i en likviditetskrise, fordi man havde købt for

Til vore Læsere!

Med vor Tiltrædelse af Dagbladet *Højndal's* Redaktion vil vi først og fremmest bringe vore Læsere en Tak for den Tilslutning, som de har givet Bladet. Vi vil flest stræbe efter at tilfredsstille deres Krav til en god dansk Avis, for saaledes at gjøre os værdige til deres Tillid.

Vi vil, som vi allerede har ndtalt i vor Abonnementindbydelse, altid i første Række værne om de danske Sønderjyders nationale Ret. Vi vil stræbe efter at styrke og opretholde deres velgrundebe Haab til Fremtiden. Vi vil paatale alle de Overgreb mod vor Nationalitet, vort Modermaal og mod vore Fædres Sæd og Skik, som vi faar Kendskab til og ved enhver given Lejlighed søge at udsprede Oplysning om vore lovlige Rettigheder. Vi vil opmuntre vore Medborgere til fortsat Kamp for deres nedarvede Gjenbommeligheder, til trofast opbyggende Arbejde i Hjemmene, til energisk Udvikling af alle deres Evner og Kræfter og til frugtbar Betselvirkning med vort Moderland, for ved det at yde et lille Bidrag til, at den oppøkkende Slægt kan vise sig sine Fædre værdige og trods alle Vanskeligheder blive vel stillet til at berede Sønderjylland en lysere Fremtid.

Vi vil endvidere altid stræbe efter at gjøre vort Blad interessant, lærerigt og læseverdigt i enhver anden Henseende. Det er naturligtvis en Selvfølge, at vi ikke fuldt ud vil kunne tilfredsstille alle vore Læsers Ønsker, men vi vil alligevel arbejde med dette Maal for Øje og derfor altid med Taknemmelighed modtage Foreskillinger og Brev med Hensyn til Bladets Indhold fra vor Læsekræds. Den Slags Hensiklinger om Ændringer af

et eller andet vedrørende Bladets Redaktion, om Udvikelse af Læsestoffet i visse Retninger, Behandlinger af enkelte bestemte Emner eller lignende, vil vi altid tage under nøje Overvejelse. Vi beder i det hele vore Venner om stadig at underkaste vor Virksomhed en velvillig Kritik og om at lade Bladet høre Fordelen deraf, ved at de gjør os bekendte med deres Meninger; de vil sikkert mangen Gang have et stærkere Blik for Bladets Mangler, end Redaktionen er istand til at danne sig.

Overfor vore Fæller ved den danske Presse i Nordflæskvig vil vi altid søge at bevare et godt kollegialt Forhold til Gavn for den fælles Sag, og i Haab om senere at naa frem til et videre gaaende Samarbejde med fælles Baretagelse af fælles Interesser.

Hvad vore politiske Modstandere angaar, da skal de altid finde os aarvaagne og rede til at tilbagevise tykt Paatrængenhed, til at afvise alle Angreb og til i enhver Henseende at værne om vor gode soleklare Ret. Men vi vil paa den anden Side vogte os omhyggeligt for ethvert ubesøjet Angreb og for alle personlige Krænkelser. Enhver offentlig Virksomhed maa kunne taale offentlig Kritik, og Kritik er altid sund for Samfundsforholdenes Udvikling, naar den holdes inden for sømmelige Grænser. Vi vil derfor ikke holde vore Meninger tilbage, men uden gjertagen Udfordring og egen Skyld tror vi ikke, at nogen skal komme til at beklage sig over den Dntale, der er bleven havt til Del i dette Blad.

Med disse Ord vil vi anbefale vort Blad til Læsernes Velvilje.

mange maskiner og havde en del udestående fordringer. Vennerne, deriblandt Nis Nissen og grosserer Julius Nielsen, Vojens, tilbød hjælp til dannelsen af et selskab, der skulle købe virksomheden og ansætte H.P.Hanssen som direktør. Den første reaktion herpå var et afgjort Nej! I et brev til Nissen den 15.marts 1900 refererer H.P.Hanssen først, at der var søgt råd og bistand hos farbroderen, grosserer H.P.Hanssen, London, og Gustav Johansen i Flensborg, der begge havde frarådet salget. Hertil følger H.P.Hanssen:

»Alt dette vejer, men særlig vejer det meget, at mens jeg kun er tilbøjelig til at sælge af hensyn til min familie, vil Helene blive meget ulykkelig, hvis jeg vil sælge. Hun kan godt indse, at hun i så fald vil have en tryggere fremtid, men hvad hjælper det, når hun skal leve i en stilling, som hun ikke kan føle sig lykkelig i! Se, nu er

jeg ejer, og når jeg er her i Berlin, råder hun, og er indsigtfuld og dygtig nok til at kunne styre hele forretningens økonomiske side, bedre end jeg selv er istand til, og kritisk nok til at forebygge mangt og meget, hvad redaktionen angår. Men hvorledes ville hendes stilling være, når jeg var direktør? Hun ville da ikke have noget at sige, måtte stiltiende finde sig i de fejlgreb, der ville blive begået, når jeg sad her, og deri have en stadig kilde til utilfredshed. Det er tanken derom, der nu gør hende helt ulykkelig. Og her må jeg tilføje, at når hun er sat ud af spillet, tror jeg slet ikke, at forretningen vil stille sig så gunstigt, som den nu faktisk gør.«

Julius Niensens forretningsans og H. P. Hanssens juridiske snilde skabte Hejmdal om til et andelsforetagende, som med garantier over for familien løste de økonomiske og personlige problemer.

Et morsomt billede fra et besøg i Holland hos Vilh. Carstens, en forretningsmand, der var født i Nordslesvig, men levede i Holland. Carstens havde skænket penge til det nationale arbejde i Nordslesvig og stod på venskabelig fod med H. P. Hanssen. Da H. P. Hanssen sammen med landdagsmændene Nis Nissen og H. D. Kloppenborg-Skrumsager i september 1913 skulle deltage i en kongres i Nordfrankrig, afholdt af Den internationale Liga til Forsvar for Folkeretten, aflagde de på turen besøg hos Carstens i Holland. På billedet ses til venstre Nis Nissen og H. P. Hanssen, til højre H. D. Kloppenborg-Skrumsager og til venstre for ham Helene Hanssen; de sidste to personer er formodentlig ægteparret Carstens.

H. P. Hanssen har holdt utallige foredrag, og det er kun få sogne i Nordslesvig og få egne i Danmark, hvor han ikke har været at tale. Billedet til højre bærer bagpå påskriften »Krabesholm 1912« og må derfor nok være taget ombord på en fjorddamper – måske på Limfjorden – under en foredragsrejse i det nørrejyske.

I sine breve kan H.P.Hanssen optræde som den selvbevidste leder. Det gjaldt således i sagen om sparekassernes omdannelse på grund af forskellige lovændringer. Nis Nissen og vel navnlig Peter Grau, Pø1, havde travlt og masede på, men efter at have manet til tålmodighed skriver H. P. Hanssen den 15.marts 1895: »Hvad vi bør tilstræbe, er efter min mening en kommission eller et udvalg, som vil gennearbejde sparekassesagen og fremsætte et vor egn passende og tidssvarende forslag. En sådan kommission burde sammensættes af nogle mænd fra Sønderherred, Peter Grau og dig, Wolff, Gammelgab, Peter Ludvigsen fra Avnbøl, og endvidere ville jeg tiltræde den....«

H.P.Hanssen var ikke autoritetstro og var på ingen måde bange for myndighederne. I et brev om noget helt andet kunne han pludselig fare op som en terrier: »Kan

du ikke opgive mig blot et eneste fornærmeligt udtryk, som landråden har brugt om mig? Jeg vil da kunne rejse en anklage imod ham og ved vidneforklaring tvinge sandheden frem. Der er jo vidner nok, som jeg kan tage, uden at din hjemmelsmand behøves. Jeg kan f.eks. stævne Klinker og Dr.Hahn som vidner.«

Det er som en taktik udtænkt af en advokat, men bevæger vi os over i politikken, finder vi straks en helt anden, en taktiker, der om sig selv og sin politik siger:

»For mig er politikken ikke den simple enkle sag at protestere, at ordne, at sige sin mening. For mig er den tillige for at citere Bismarck: Kunsten at opnå det mulige. Og denne kunst samler sig atter til de forskellige tider om bestemte afgørende opgaver.«

Det kostede mange klø, men det holdt.

H. P. Hanssen kom af forskellige grunde ikke til at spille nogen central rolle i forbindelse med genforeningsfestlighederne i 1920. Ved de danske soldaters indtog i Aabenraa den 5. maj 1920 var H. P. Hanssen blot en af de mange tusinde tilskuere, og ses midt i billedet øverst til højre fra Forstallé. Ved festen på Dybbøl d. 11. juli var H. P. Hanssen blot en af mange talere. På billedet nederst til højre ses han på Dybbøl sammen med professor Paul Verrier fra Frankrig, der havde gjort en stor indsats for de dansksindede sønderjyske krigsfanger i Frankrig.

Efter genforeningen tog H. P. Hanssen kun ringe del i dansk politik, men gennem sin personlige autoritet øvede han dog bestandig stor indflydelse på afgørelsen af alle sønderjyske spørgsmål. Årvågent stod han på vagt mod ethvert forsøg på at rokke ved den nye grænse, og ikke mindst i årene omkring nazisternes magtovertagelse i Tyskland blev han flittigt brugt som taler, til venstre formodentlig på Dybbøl 1930 og herover ved Det unge Grænseværns store stævne på Skamlingsbanke i 1943.

Omkring fredningen af H. P. Hanssens hus i Aabenraa

AF PETER DRAGSBO

At bygninger er en del af den nationale kulturarv, og derfor bør bevares eller fredes, er en tanke, som først blev naturlig med romantikkens national- og naturfølelse i 1800-årene. I begyndelsen var det alene det meget gamle eller meget sjældne, man fandt værdifuldt: borgruiner, slotte, middelalderklostre og renaissancebindingsværk. Dette synspunkt overlevede gennem hele 1800-tallet, og da bygningsfredningsloven blev vedtaget i 1918, præsenterede Nationalmuseet en liste på ialt kun 400 bygninger i hele Danmark.

Siden er grebet »det bevaringsværdige hus« blevet stadig bredere, ikke mindst i årene efter det internationale bygningsfredningsår 1975. I stadig større omfang er de almindelige huse, der fortæller om lokal byggeskik og om menneskers levevilkår og arbejde gennem tiderne, blevet anerkendt som bevaringsværdige. Og parallelt hermed er sansen for de sidste 100 års byggeri vågnet. Bygninger bliver nu fredet i de københavnske brokvarterer, i Esbjerg, i stationsbyerne ... Fredningsstyrelsens seneste skøn er derfor, at der i Danmark er ca. 300.000 bevaringsværdige bygninger fra før 1940. Heraf er ca. 3.500 fredet.

»Bevaringsværdi« er altså ikke et begreb, der er givet en gang for alle. Det udvikles i takt med, at vi får øget vor historiske viden og bevidsthed, og at vi ændrer synet på fortiden. – Derfor må byer og kommuner være parat til løbende at revidere deres bevaringspolitik og deres registre over bevaringsværdige bygninger. Dette er også tilfældet for Aabenraa, som på et ret tidligt tidspunkt fik sin bevarings-

plan »Historiske Huse i Aabenraa«, udarbejdet af H. H. Engqvist og Viggo Petersen og udgivet af Nationalmuseet 1975.

»Historiske Huse i Aabenraa« er på flere måder en bygningsregistrant af høj kvalitet – men i sit bevaringssyn var den allerede i 1975 noget gammeldags. Kun meget intakt bevarede huse, der var over 100 år gamle, er medtaget. I en kommentar i Jyske Tidende den 15. februar 1976 påpegede jeg, at der i »Historiske Huse i Aabenraa« manglede en lang række af Aabenraas bevaringsværdier: Byggeriet efter 1864, husene på hovedgaden, villerne på Forstalle og Haderslevvej, det gamle Callesensgade med »tårnhusene«, gamle industribygninger, »Tømmergården« ved Sønderport, »Folkehjem« – og den store sønderjyske politiker og nationale førers mangeårige bopæl, Nygade 41.

Siden har udviklingen vist, at der var grund til bekymring. I de ikke-registrerede kvarterer har der siden været »frit slag« til nedrivninger, og selv i »bevaringsgaderne« er der forsvundet mange huse.

Da det i foråret 1986 hørtes, at der var udsigt til, at kommunen ville give tilladelse til nedrivning af H.P. Hanssens gamle hus, syntes undertegnede, at målet var fuldt. Over for denne trussel måtte der rejses en fredningssag. Enhver har lov til at rejse en fredningssag over for Fredningsstyrelsen, men jo stærkere de arkitektoniske og kulturhistoriske argumenter er, jo større chance har sagen. – Nygade

Nygade 41 set fra Nygade. Fot. ca.1910 af P.Clausen, Aabenraa.

41 blev fredet og venter nu på istandsættelsen.

Men lad os lige se på, *hvor* absurd det er, at huset var ikke med i »Historiske Huse«.

For det første må huset siges at være yderst historisk i traditionel forstand. I mange år var huset et centrum i Sønderjyllands nationale kamp, og siden blev huset – liggende på en bakke for enden af Forstalle–Persillegade – et godt mål for folketog til H. P. Hanssens ære, ligesom hans storstillede begravelse i 1936 udgik fra huset.

For det andet er huset et helt afgørende og centralt led i et af byens bevaringsværdige kvarterer, især som point-de-vue for den stejle Persillegade. Og for det tredje har huset absolut arkitektonisk kvalitet. Det blev bygget på en ubebygget havegrund af »Chirurgus« og senere »Cancel-

liraad« Grauer, som også ejede det ældre hus Nygade 43. Opførelsen skete i årene 1868–70 (det nøjagtige år kan ikke konstateres, da der i disse år er et »slip« i brandforsikringsprotokollerne mellem den danske og den tyske administration).

Dr. Grauer benyttede byens bedste bygmester, J. H. Callesen – og huset blev derefter: et stort, villaagtigt hus med gavlkvist over de tre midterfag og forhav mod Nygade. Facaden blev udformet i en behersket nygotik med spidsbuede, lidt engelsk inspirerede vinduer. På gavl- og kvisthjørnerne sattes der små spirprydede pinakler, som nu er fjernet. Pinaklerne tyder på inspiration fra Güntheroths stiftelse, der ligger overfor og er opført 1860 af arkitekten L. A. Winstrup – mens facaden i øvrigt er et forstudie til J. H. Callesens mesterstykke i nygotisk stil: Ramsherred 51 fra 1874.

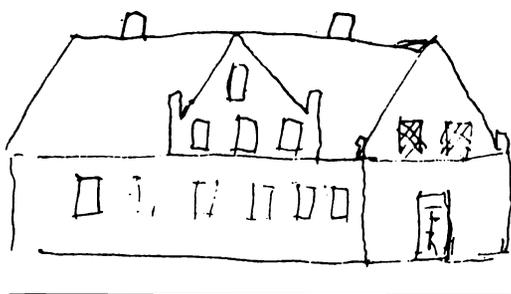

I H.P.Hanssens privatarkiv i Landsarkivet i Aabenraa findes et brev til Helene Hanssen, dateret »p.t. Aabenraa den 7. november 1892«. H.P.Hanssen forhandlede på dette tidspunkt med redaktør Matzen om køb af avisen Hejmdal. Handlen var for så vidt i orden, men der manglede køb af en ejendom til trykkeri og beboelse. I brevet fortæller H.P.Hanssen om købet af ejendommen, Nygade 41, i Aabenraa, og han har endda i brevet tegnet en skitse og en plan af huset og af grunden. H.P.Hanssen skriver bl.a.:

Kvist til begge Sider, fuldstændig Lejlighed ovenpå. Et lille Haveanlæg udenfor Vinduerne ud imod Gaden. Havedør til den anden side under Kvisten. Indvendig som Ridsen på den anden Side viser. Der er Plads nok. Til nederste Lejlighed hører så endda et Gjæsteværelse på Lofiet. Den øverste Lejlighed bebos for Tiden af en ung Lærer, flink Mand og Kone og de har ingen Børn. De skulle foreløbig blive boende.... glæd Dig....der er endog Plads til Duer og Grise og et lille Stykke ned ad Gaden, så har vi helt fri Luft og Skov i Baggrunden....«

»Nu har jeg købt Dr.Krügers Hus for 14.500 Mark. Jørgen Fausbøl var med på min Side og jeg tror, at Handelen er god. For Tiden indbringer Huset en årlig Leje af lidt over 950 M. Der er en dejlig Have til Huset med Frugttrær, Mistbænk, Veranda og Lysthus m.m. Bagbygninger, Plads til Høns, Springvand (dvs. rindende vand) indenfor på øverste Etage...., kort sagt mange Herligheder. Udvendig ser huset således ud:

Den 1.april 1893 flyttede H.P.Hanssen med hustru og børn ind i huset i Nygade, hvor han boede indtil sin død i 1936. Den 1.okt. 1893 overtog han Hejmdal, hvis trykkeri blev placeret i en sidebygning.

Modsatte side øverst:

H. P. Hanssen fotograferet ved skrivebordet i sit arbejdsværelse i Nygade 41. Fot.ca.1925 af P. Clausen, Aabenraa.

Modsatte side nederst:

Interiør fra en af stuerne i H. P. Hanssens hus i Nygade 41. Over sofaen ses tre stik af Aabenraa og derover et maleri med udsigt imod Aabenraa. På chatollet og kommoden til venstre ses forskellige nipsgenstande o.lign. Mangt og meget heraf er utvivlsomt indkøbt af Helene Hanssen, der interesserede sig for gamle sager og – med stor forstand – købte ind hos marskandisere, antikvitetshandlere og på auktioner.

H. P. Hanssen døde den 27. maj 1936 på sin smukke sommervilla, Højtoft, syd for Aabenraa fjord. Hans begravelse den 30. maj er blevet kaldt den største i Sønderjyllands historie. På billedet ses ligtoget i Forstallé på vej fra Sct. Nicolai kirke, hvis tårn ses i baggrunden, og foran det ses for enden af Persillegade H. P. Hanssens hus, Nygade 41.

Det varede længe, inden de mere etablerede arkitektkredse begyndte at anerkende de historiske stilarter fra anden halvdel af 1800-årene – og i Sønderjylland har bygninger fra efter 1864 ydermere måttet slås med, at de var »fra den tyske tid«. I dag har man imidlertid fra alle sider erkendt, at vor bygningskultur rummer værdier, hvadenten der er tale om bygninger fra 1600-årene eller 1920'rne. Hver periodes bygninger fortæller et væsentligt stykke historie om social, økonomisk og kulturel udvikling – og ingen steder i denne »historiebog« kan undværes.

H. P. Hanssens hus blev altså fredet. Men de tusinder og atter tusinder af

bevaringsværdige huse i by og på land bør ikke reddes gennem kampe og statslige sidste-øjeblikksfredninger. Kommunerne, som har ansvaret for alle de almindelige, bevaringsværdige huse, må sørge for at have et ajourført overblik over, hvad der er af værdi – og handle derefter. Tiden er derfor inde til, at Aabenraa får sin bevaringsregistrant nummer 2 – for hele byen, og for alt det, der er bygget mellem 1864 og 1940. Folketinget har for nylig udtrykt ønsket om en forstærket kommunal bevaringsindsats, og kyndige kultur- og bygningshistorikere i museer og Fredningsstyrelse står parat til at løse opgaven.

Bør Nydam Mose udgraves?

Nydam Mose på Sundeved, ikke langt fra H.P.Hanssens fødehjem, Nørremølle, rummer rige oldtidsfund. Mest kendt er den imponerende båd, som i dag er hovedattraktionen på Gottorp Slot. Sammen med store mængder af våbenudstyr blev den engang i 300-tallet e. Kr. ofret i den lille mose, antagelig som en tak til guderne for en veloverstået krig. Nydambåden og våbene blev udgravet i årene umiddelbart før 1864, og om udgravningerne i 1859 og 1863 har H.P.Hanssens far, gårdejer Christen Hansen, Nørremølle, berettet i nogle breve (trykt i Sønderjysk Månedsskrift 1974 s.162-69).

Det var på H.P.Hanssens foranledning og ved hans aktive medvirken, at Nydam Mose i 1894 blev erhvervet af lokale folk, der kunne og ville forhindre, at tyske arkæologer fra Kiel genoptog udgravningen af mosen (se H.P.Hanssens breve til A.D.Jørgensen i Sønderjyske Årbøger 1979 nr.45, 46, 50 og 54).

Fundene fik dengang lov til at blive

liggende i mosen, men inden for de sidste par år er der opstået fornyet interesse omkring mosen og en eventuel udgravning, ikke mindst som følge af dannelsen af Selskabet for Nydamforskning i 1984. Foranlediget heraf foretog Nationalmuseet i 1984 en mindre udgravning i mosen, hvor der blev fremdraget en række fine våben, bl.a. nogle ornamenterede lanseskafter (se Sønderjysk Månedsskrift 1985, s.285-88).

Peter Petersen, Ny Skovbøl, der er bestyrelsesmedlem i Nydam-selskabet, mener, at fundene i mosen er truet af ødelæggelse, og slår derfor i det følgende til lyd for, at udgravningen af mosen snarest genoptages for at redde de tilbageværende oldsager og for at fremme udforskningen af det spændende våbenofferfund og dets tid.

I et svarindlæg gør lederen af de arkæologiske undersøgelser i Nydam Mose, Peter Vang Petersen, rede for Nationalmuseets holdning til ønsket om genoptagelsen af udgravningerne.

Nydam Mose bør udgraves til bunds – før det er for sent

Af PETER PETERSEN

Nydam Mose bør udgraves til bunds – hvis det da kan nås, inden oldsagerne bliver ødelagte, dels af tæring, dels af kreaturerne ødelæggelser. – Som det er nu, går snesevis af kreaturer og ødelægger oldsagerne.

Vil man dertil indvende, at der har gået kvæg i mosen i hundrede år, vil jeg sige: Ja, men kvæget er i dag af en tungere type, end førhen. Og på grund af kunstgødning vokser græsset meget bedre, så der går måske dobbelt så mange kreaturer i Ny-

dam i dag, som der gjorde for år tilbage.

Kendsgerningerne er, at i de 104 kvadratmeter, som blev udgravet af Nationalmuseet i 1984, var oldsagerne ødelagt i en uhyggelig grad. Skjolde, pileskafter, ja selv jerngenstande var unødvendigt ødelagte. Værst var det, at lanseskafterne med de sjældne ornamentter var knækket i småstumper. Og det må især skyldes kreaturerne gåen på og synken ned i Nydam. I regnfulde perioder synker kreaturerne i til maven. Kreaturer med skarpe klove træ-

ger år efter år ca. 60 cm ned i mosen og ødelægger – ødelægger Danmarks, ja Nordeuropas, interessanteste og kostbareste offermose.

I 1984 var man utrolig heldig. I et område på 13 gange 8 meter fandtes 252 oldsager. De fandtes, fordi Nydamselskabet havde brugt en bombesøger fra Farum kaserne til at lokalisere oldsagerne. Bombesøgeren er så kraftig, at den kan lokalisere et sværd eller en økse ned til en dybde af 6–7 meter. De 104 kvadratmeter udgravedes til en dybde af ca. 125 cm. Længere nede ligger der 6–7 steder metalgenstande – det må jo i den dybde være oldsager.

I 1985 undersøgte Nationalmuseet ca. 2000 kvadratmeter omkring de 104 kvadratmeter. Man anvendte en metaldetektor, der kun kan vise metalforekomster til en dybde af 25–30 cm. Der fandtes kun to oldsager, begge i nærheden af de 104 kvadratmeter. Men i hundredvis af metalgenstande som søm, hesteko, kobindsler osv. fandtes og fjernedes fra det undersøgte område. Museumsinspektør Peter Vang Petersen der ledede undersøgelsen, skønnede, at omkring 75 % af henkastede

jerngenstande fra nyere tid blev fjernet.

Det vil jo nu være let – og påkrævet – at undersøge disse 2000 kvadratmeter med en bombesøger og finde alt metal, som gemmer sig i området. Der er sikkert ikke flere oldsager, end at de – også arkæologisk forsvarligt – efter sted- og dybdemåling – kan drages frem.

Når så de 2000 kvadratmeter er undersøgt, og alt metal fjernet, kunne man på lignende måde undersøge bunden frem mod de steder, hvor man har konstateret store koncentrationer af jern. Den således undersøgte del af Nydam kunne på den måde helt frigives til kvægdrift. Og den resterende lille del kunne indhegnes og afgræsses af får. De ville holde plantevæksten nede uden at skade oldsagerne – og så kunne man koncentrere sig om at udgrave og udforske resten – den værdifulde del af Nydam.

En anden også meget påkrævet opgave er at få tegnet de senest fundne sværd og sværdbeslag. Ved studier af ornamenterne på lanseskafterne og på sværd og sværdbeslag kunne man muligvis finde ud af, hvorfra disse krigere kom, som led nederlag ved Nydam.

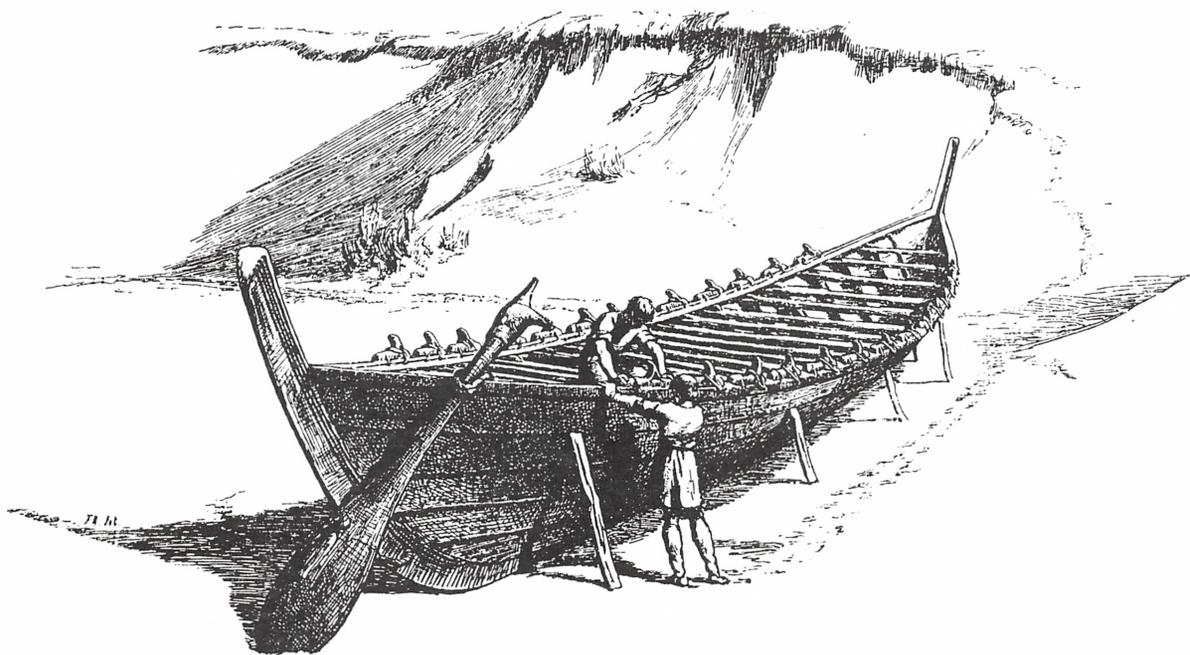
Om truslerne mod offerlagene i Nydam Mose.

Af PETER VANG PETERSEN

Peter Petersens bekymring for de arkæologiske skatte, som endnu måtte restere i Nydam Mose er forståelig. I dette århundrede er det danske landskab forandret som aldrig før, og specielt den intensive dræning af vådområder har medført store ødelæggelser på de oldsagsforekomster, som var bevaret i tørvelagene. Ved udtørring af mosetørven mister f. eks. træredskaber helt deres oprindelige udseende, og end ikke den dygtigste konservator

formår at genskabe formen på et indskrumpet træstykke. En hastig ødelæggelse sker også, når atmosfærisk luft via udtørringsprækker trænger ned til metalgenstande, først og fremmest jernvåben. Flere af vore største våbenofferfund, bl.a. Illerup, er således tydeligt mærket af iltning, og var Ejsbølfundet ikke udgravet i årene 1955–65, havde oldsagerne i dag været tæret bort.

Der er grund til at antage, at Nydam

Båden, der har gjort Nydam Mose berømt langt ud over landets grænser, her i en illustration fra 1896.

Mose endnu skjuler vigtige våbenofferlag, og vi kan naturligvis ikke tillade at sådanne arkæologiske skatte forgår ved udtørring eller andre former for ødelæggelse. Derfor har Nationalmuseet siden 1975 sammen med Haderslev Museum ført tilsyn med mosen og i denne forbindelse foretaget sonderinger, der ikke har afsløret forandringer i mosens grundvandspejl.

Selskabet for Nydamforskning er siden 1984 gået aktivt ind i samarbejdet med museerne og har bl.a. foretaget præcisionsnivellering, som vil afsløre mulige sætninger som følge af udtørring. Selskabet har endvidere i samarbejde med eksperter fra Sønderborg Kaserne foretaget recognosceringer med fintmærkende metaldetektorer, som kan afsløre eksistensen af højtliggende offerlag svarende til Nydam III-fundet, som blev udgravet i 1984 og 1985.

Lykkeligvis har vi ikke set tegn på, at mosen tørrer ud, og da hovedparten af de resterende offerlag ligger lige så dybt som de store både fra Engelhardts undersøgelser i 1859–63, d.v.s. ca. 1,5 m under overfladen, så er der ikke i øjeblikket grund til at frygte for disse sagers tilstand.

Men Peter Petersen gør også opmærksom på andre farer, som især er aktuelle for højtliggende offerlag, som i lighed med Nydam III-fundet kan findes langs bredden af den i jernalderen eksisterende sø. Ved Nydam III lå oldsagerne faktisk så højt, at planterødder og kreaturerne trampen havde medført betydelig skade på genstande, som lå lige under græstørven. Vi så derimod ingen tegn på kreaturtramp i dybder under ca. 20 cm fra overfladen. Når man en sjælden gang har set, at kreaturer har trådt dybere, så er det sandsynligvis sket, når de er trådt ud i en af

mosens mange tørvegrave fra forrige århundrede, som nu er tilgroede, men væsentlig blødere end mosens oprindelige overflade. Området ved Nydam III var omgivet af sådanne tørvegrave, som selv sagt ikke indeholder meget af arkæologisk interesse.

Netop for at sikre, at der ikke var flere højtliggende oldsager omkring fundstedet for Nydam III, gennemførtes i 1985 de ovennævnte detektorundersøgelser. Der blev ikke påvist yderligere offerlag, som kan trues af kreaturer eller plantevækst, men derfor må man selvfølgelig ikke glemme, at der andre steder i mosen kan forekomme højtliggende og udsatte offerlag, og det er da også planen at fortsætte detektorrecognoiseringerne i de kom-

mende år, bl.a. i samarbejde med Nydam-selskabet.

Med vort nuværende kendskab til forholdene synes der ikke at være grund til bekymring for Nydam Mose. De hidtidige fund placerer lokaliteten som den vigtigste af Danmarks våbenofferpladser, og Nydam er måske det sidste sted, hvor man endnu kan studere velbevarede offerlag. Mosens tilstand er stabil og ikke truet, og det vil ikke være forsvarligt, set fra en videnskabelig synsvinkel, at påbegynde større udgravninger i Nydam, førend vi kender resultaterne af den igangværende arkæologiske bearbejdning af andre store våbenofre som Ejsbøl, Illerup og Nydam II.

Forbundsdaysvalget og Sydslesvig

En kommentar

Af FR. RUDBECK

Valget til den vesttyske forbundsday den 25. januar kunne ikke i tilsvarende grad som andre valg optage de danske vælgere. Det danske parti, SSV, har med sine 23.000 stemmer ingen jordisk schance for mandatgevinst, hvorfor SSV heller ikke siden 1961 har opstillet til disse valg. Det var da også tydeligt, at de tyske partier, især SPD og CDU, bejlede til de danske vælgere, og det skortede ikke på løfter om, hvad man ville gøre for de danske.

Det er nok en almindelig opfattelse, at mange SSV-vælgere sympatiserer med SPD og også denne gang ville give SPD deres stemme. Ved valget her i januar synes det ikke helt at have været tilfældet. SPD tabte stemmer i Flensborg, og i Flensborg-Slesvig valgkreds gik SPD's stemmetal tilbage fra 42,4 til 41,1 pct.,

således at den kendte udenrigs- og østpolitiker Egon Bahr tabte sit kredsmandat til CDU-manden Wolfgang Börnsen, men iøvrigt blev genvalgt over lændlisten. I hele Slesvig-Holsten tabte CDU 4,5 pct. af stemmerne, SPD 1,9 pct., men FDP blev den ubetingede sejrherre med en fremgang på 3,1 pct. eller 0,3 pct. mere end på forbundsplan, mens de grønne i Slesvig-Holsten kun opnåede en fremgang på 2,8 pct., men 4,5 pct. på forbundsplan.

Der er næppe tvivl om, at mange SSV-vælgere har brugt deres 2. stemme til FDP for dermed at hindre den ellers ventede CDU-fremgang, mens vel en del unge danske vælgere har foretrukket de grønne som et attraktivt men også mere aggressivt parti. Ikke mindst har det nok været

tilfældet i Nordfrisland, hvor de grønnes andel steg fra 7 til 10,1 pct. Alligevel bliver landsdelen Sydslesvig alene repræsenteret af CDU-folk i forbundsdagen valgt i direkte valg. Ialt fik CDU og SPD valgt hver ni kandidater, mens FDP over landslisten genvalgte Ejderstedbonden

Uwe Ronneburger, ligesom også de grønne fik et mandat.

Spørgsmålet er imidlertid, hvilken lære SSV med henblik på landdagsvalget i september kan drage af dette valg. Stemmetallene i Slesvig-Holsten blev som følger:

Foreløbigt slutresultat			
Stemmeberettigede:	2.039.652		
Afgivne stemmer:	1.721.105		84,4% (89,2)
Gyldige stemmer:	1.701.624		
Parti	1. stemme	2. stemme	2. stemme i %
SPD	731.020	679.232	39,8 (41,7)
CDU	784.199	715.749	42,0 (46,5)
FDP	72.531	160.838	9,4 (6,3)
De Grønne	99.621	136.031	8,0 (5,2)

Tallene i parantes: Partiernes stemmeandel i procent i 1983

Til landdagsvalget kan man vel forestille sig, at der igen bliver nærmest dødt løb mellem de to store partier CDU og SPD. En koalition til en af siderne kan blive nødvendig. For CDU's vedkommende kan det kun blive sammen med FDP, dersom dette parti kommer over 5 pct. spærregrænsen. Ved sidste landdagsvalg fik FDP kun 2,2 pct. og ved kreds-dagsvalget i fjor 4,4 pct. De grønne fik derimod ved kreds-dagsvalget 7,4 pct., mens de ved landdagsvalget i 1983 stod splittede og ialt kom op på 3,7 pct. Nu har de med 8 pct. alle chancer for at komme ind i landdagen. CDU skal derfor passe meget på også at holde på sine stemmer.

Den slesvig-holstenske SPD-leder Bjørn Engholm varslede straks efter valget et samarbejde med de grønne. En sådan alliance, om ellers den er politisk mulig, vil stille adskillige SSV-vælgere i et slemt dilemma, selv om de efter næsten 40 års CDU-styre kunne tænke sig et systemskifte. Karl Otto Meyer har da også straks meddelt, at han også godt kan samarbejde med de grønne.

Beholder SSV sit mandat, hvilket nok bliver lettere med flere partier i den kommende landdag, kan SSV derfor let få en afgørende indflydelse på, til hvilken side regeringsmagten skal gå.

Men nogen ønskeposition er det absolut ikke, hverken for Karl Otto Meyer eller for SSV. Valget den 25. januar har i Slesvig-Holsten skabt en betydelig usikkerhed. Spørgsmålet er jo fremdeles, hvor mange partier der får mandater i den kommende landdag. Under alle omstændigheder gælder det nu for SSV om at holde sammen på sine stemmer. I 1983 var det 21.807, og de slog lige godt til at give et mandat. Ved kommunalvalget i fjor fik SSV 23.146 stemmer. Der skal regnes med mindst 22.000 stemmer til et landdagsmandat, selv om flere partier valgt kan gøre det danske mandat billigere. Men bliver der et stort stemmespild, ved at f.eks. FDP alligevel ikke når de 5 pct., kan mandatet let blive dyrt. SSV har således noget at leve op til. Landdagsvalgkampen er derfor allerede i fuld gang.

Det sker – på de nordslesvigske museer

Hygum Hjemstavnsgård

På en generalforsamling den 1. dec. 1986 stiftedes den selvejende institution, Hygum Hjemstavnsgård. I bestyrelsen er repræsentanter for hjemstavnsforeningen, støttekredsen, Rødding Kommune, turistforeningen, den nordslesvigske landboforening, de samvirkende sønderjyske husmandsforeninger, de samvirkende danske husholdningudvalg og husligt arbejderforbund. Bestyrelsen har konstitueret sig med Søren Rasmussen, Hygumskov som formand. Institutionen overtog Hygum Hjemstavnsgård den 1. jan. 1987 for en pris af 400.000 kr. Der er indsamlet 260.000 kr. fra private, fonde og foreninger, men indsamlingen fortsætter, og man kan tegne sig for et livsvarigt medlemskab af gårdens støttekreds for den beskede sum af 100 kr.

»Koloristerne« på Sønderborg Slot

I perioden 7. marts – 29. marts arrangerer Danfoss Kunstforening i samarbejde med Museet på Sønderborg Slot en stor udstilling fra kunstnersammenslutningen »Koloristerne«.

»Koloristerne«, der har bestået siden 1932, er en af de store, »gamle« kunstnersammenslutninger i Danmark. Den afholder hvert år i januar en stor udstilling i »Den Fri«s bygning, og det er denne udstilling, der nu overflyttes til Sønderborg. Blandt de medlemmer, der udstiller i år, kan nævnes Herman Stilling, Leif Lage, Ingolf Holmefjord, Peter Hentze, Hugo Arne Buch, Jens Peter Helge Hansen og Poul Bækgaard. Kritikken har iøvrigt i år fremhævet ikke mindst de kvindelige medlemmer, bl. a. Pia Schutzmann, Else Fischer-Hansen, Sigrid Lütken, Nanna Hertoft og Inge Lise Westmann.

Udstillingen består først og fremmest af

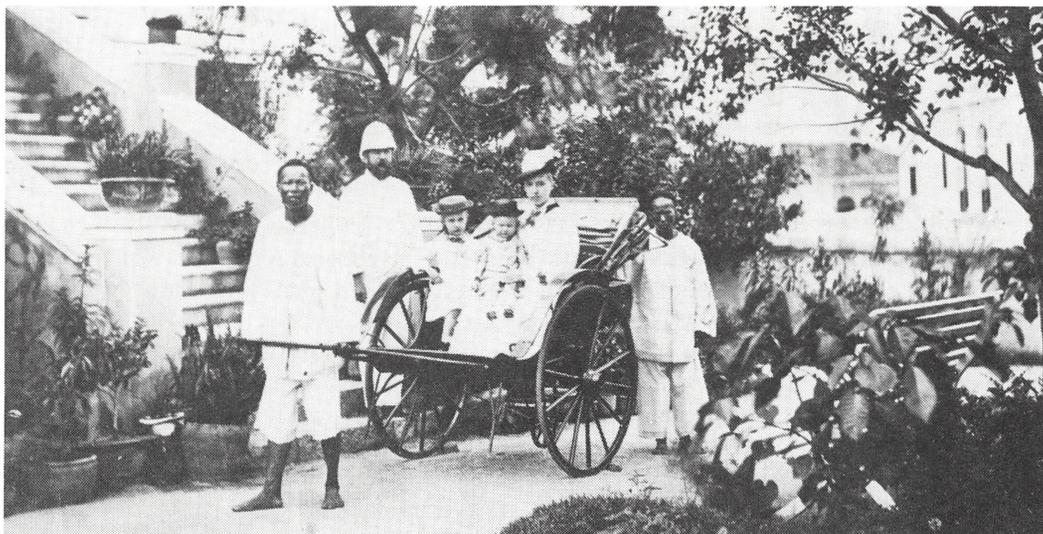
malerier med kærlighed til farver, både naturalistiske og nonfigurative, men der vises også grafiske arbejder, skulptur og vævninger. Det er en spændende og alsidig kunstudstilling med en række af tidens væsentlige moderne kunstnere.

Aabenraa-egnens sømandskoner.

For Aabenraa Museum har det længe været et stort ønske at få mere at vide om de kvinder, der var knyttet til byens søfart. Den traditionelle søfartshistorie, inklusive museets samlinger og udstillinger, har sat mændene og deres verden i centrum. Kvinderne er kun glimtvis tilstede. Men hvordan prægede søfartssamfundet deres dagligdag under mandens fravær? Hvordan klarede de ansvaret for børn og økonomi? Hvilke tanker gjorde de sig om deres egen situation, og sønners og døtres fremtid?

I håb om at finde svar på bl.a. spørgsmål som disse og dermed råde bod på søfartshistoriens slagside, har Aabenraa Museum i samarbejde med tre andre søfartsmuseer indledt en fælles undersøgelse.

Indsamlingen på Aabenraa-egnen er netop blevet afsluttet i denne omgang. Her har interviews med ældre sømandskoner og – døtre givet et glimrende billede af kvindeliv i søfarten omkring århundredskiftet. Især er der blevet lagt vægt på at beskrive den enkelte sømandskones livsforløb i alle dets faser fra barndom til alderdom, og der er dykket ned i emner som sejlads med manden, hjem og børn, alene hjemme, magtfordeling og kønsroller i familien. Mange værdifulde fotografier og skriftlige kilder er blevet indsamlet, herunder en omfattende brevsamling fra Løjtland, og en dagbog ført af en kaptajnshustru, som i 1860'erne sejlede på Sydamerika og Kina med sin mand.

Aabenraa-kaptajnen Peter Holm med familie fotograferet i Hongkong i 1870erne. Fru Holm sejlede med sin mand om bord på Brig Peter af Aabenraa, og begge deres børn blev født om bord. Det var kaptajnens privilegium at kunne tage familien med.

Arrangementer på de nordslesvigske museer i marts

Haderslev Museum

Den danske sang

Fortælle- og sangaften, ledet af »den syngende bonde«. tidl. amtsrådsmedlem Hans Schmidt, Sandet. Gratis adgang. Kaffebord á 20 kr.

25.2.kl.19.30

Sønderjyllands jernalder

Det tredje og sidste foredrag om oldtiden i Sønderjylland, ved museumsinspektør Steen W.Andersen. Gratis adgang.

4.3.kl.19.30

»Om 100 år er alting glemt«

Foredrag om museets historie, ved museumsinspektør Steen W. Andersen. Gratis adgang.

25.3.kl.20.00

Keramikerudstilling

Åbning af stor keramikerudstilling med arbejder af Karen Bennicke og Peder Rasmussen
Udstillingen, der er arrangeret i samarbejde med Haderslev Kunstforening kan ses frem til den 20.april.

15.3.kl.15.00

Aabenraa Museum

Museets særudstilling i marts måned bliver en ophængning af malerier fra museets egen kunstsamling.

Bognyt

Nordslesvig set med amerikanske øjne

Ulla Alberg (red): Kates dagbog. Fra prærien til Flensborg Fjord. Sønderborg 1986, 72 s., ill. Pris 148 kr.

Kates dagbog indeholder en ung amerikansk piges indtryk og oplevelser fra en rejse fra Kansas til Nordslesvig 1893–94. Hendes far var Jørgen Hansen, der stammede fra Ravnskobbel i Dybbøl sogn og udvandrede i 1867 for at undgå den preussiske militærtjeneste. Efter en lang årrække i USA besluttede Jørgen Hansen sig til at rejse til Nordslesvig i ét år, for at hans kone og børn kunne lære hans familie og gamle fædreland at kende. Den 14-årige Kate førte dagbog under hele rejsen, der varede ca. et år, og det er denne dagbog fra familiearkivet i Logan, Kansas, som her er oversat og illustreret af Ulla Alberg. Den giver et spændende indblik i dagligdagen oplevet gennem en fremmeds øjne. Det patriarkalske familiemønster, forholdet mellem dansk og tysk, skolens hverdag, bryllups- og højtids-skikke – alt dette belyses gennem Kates

notitser i dagbogen. Jørgen Hansen var fætter til H. P. Hanssen, men efter de mange år i USA havde han ikke meget tilovers for »de gamle stridigheder« i Nordslesvig. Kate kom således til at bo hos en tysksindet slægtning i Stranderrød, og herfra giver hun en varm skildring af hverdagen. Om H. P. Hanssen noterer hun, at hendes far og han snakkede intenst sammen: »Deres samtale fortsatte i næsten al den tid, vi opholdt os der, og blev knapt afbrudt, da vi skulle have noget at spise og drikke. Alt drejede sig enten om politik eller Amerika eller om begge dele samtidigt. Med hensyn til Amerika er Hans Peter den mest videbegærlige, jeg har truffet indtil nu«. Bogen har talrige sikre karakteristikker af denne art, og den er med sit meget fornemme udstyr en charmerende gave.

ia

Danmarksbilleder

Stofskifte. Tidsskrift for antropologi nr. 13, 1986, 116 s., ill. Pris 87 kr. Danmarksbilleder, tidsskriftet Hug! nr. 47, 1986, 80 s. ill. Pris 68 kr.

Danskhed er ikke noget, der giver sig selv. Dette er en selvfølgelighed for folk, der lever i grænselandet, men har i mange år ikke været helt forstået i det øvrige Danmark. Men i kølvandet på fodboldnationalismen og indvandrerdebatten er der opstået en ny interesse for nationalitetsbegrebet. Den afspejler sig bl.a. i de to ovennævnte tidsskrifter, der begge forsøger at belyse, hvad national identitet er.

I det antropologiske tidsskrift beskrives, hvorledes »det danske er blevet dansk«, dvs. hvorledes en dansk national identitet er blevet oparbejdet, og hvorledes den vedligeholdes. Artiklerne spænder vidt, men flertallet af forfatterne når kun at skærpe læsernes appetit ved de nye og provokerende indfaldsvinkler, derimod falder analyserne oftest fra hinanden. Dette gælder f.eks. etnografen Torben Vester-

gaards artikel om blod og sindelag, dvs. Claus Eskildsens grænselære, og Michael Harbsmeiers betragtninger over »Danmark: Nation, kultur og køn«. Han spænder her fra Humbolt og Herder over Arndt til Grundtvig og Carl Nielsen og Blixen og boltrer sig i begrebet »som den skismogenetiske identitetsdannelse på abstrakt niveau«. Det er et skoleeksempel på dårlig formidling af et utroligt spændende stof. Bedst er arkæologen Marie L. Stig Sørensens redegørelse for den bevidste sammenkobling af dansk arkæologi og dansk identitet. Denne brug af forhistorien til opbygning af en national identitet kan man iagttage i mange lande, og den kommer til udtryk i fremhævelsen af bestemte monumenter som nationale symboler.

Synsvinklen på national identitet er noget

anderledes i Hug! En række forfattere, litterater, etnologer m.fl. beskriver her deres egne Danmarksbilleder, og pointen for læseren må blive, at selv i et tidsskrift af marxistisk observans bliver den nationale identitet til en højst personlig affære. Udgangspunktet for alle synes at være, at sprog, historie og religion ikke er fælles for danskerne, fordi de ikke – som postuleret af mange – er éntydige og én gang for alle fastlagte størrelser. Læseren står imidlertid tilbage med det ubesvarede spørgsmål om, hvad der skaber folk. Hvis følelsen af fællesskab – hvor falsk den end måtte være – ikke er den vigtigste bestemmelse, hvad er det så, der skaber et folk? De mange historier om Danmark, som her oprulles, understreger de

store kulturelle og politiske forskelligheder hos danskerne. Vi synes at bestå af lige dele Anders And og Grundtvig, Dus med dyrene og Dollars, som det udtrykkes i et essay om amerikaniseringen af dansk kulturliv. Folkelivet i Nord er her set med en troldsplint i øjet, og den kan som bekendt få en til at se tingene lidt fordrejet, og hjertet bliver koldere imens. Varmen kommer først ved at læse etnologen Bjarne Kildegaards beretning om tidligere tiders almuefællesskab i nutidig bymiljø. Alt i alt viser Hug!, at det nok er mere rimeligt at tale om kulturel variation i Danmark og mangfoldighed end om en dansk, national identitet.

ia

Stormfloden ved Rejsby i 1923.

H. E. Sørensen: »-og havet kom«. Forlaget Melbyhus, Skærbæk, 1986. 96 s., rigt ill. Udgivet af Digelaget for Kong Christian den Tiendes Kog i samarbejde med forlaget Melbyhus. Pris 75 kr.

Museumsleder H.E. Sørensen, Skærbæk, har med bogen »- og havet kom« givet en bred og spændende skildring af stormflodskatastrofen ved Rejsby i august 1923. 19 mennesker, som arbejdede ved digebyggeriet, der kort inden var påbegyndt, druknede i Rejsby enge, da storm og højvande i en grusom fart forvandlede det fredelige sommerlandskab bag sommerdiget til gråt og skummende hav.

Beretningen er bygget op ved hjælp af kildeskrifter fra aviser, breve og dagbøger, som har været at finde, suppleret med interviews samlet af H. E. Sørensen nu. Det er et godt stykke arbejde og gjort med den journalistiske evne og sikre udvælgelse, som kendetegner forfatteren i det meste af det, han har lavet. Når man har læst alle de forskellige versioner af katastrofen, får man lyst til igen at lege turist på stedet, og man har nu gode forudsætninger for det.

Bogen har mange billeder. Nogle af dem er ikke af særlig god kvalitet, men det er ikke det, der har afgjort sagen. Selv på dårlige fotografier fra katastrofen aner man situationen bagved. De officielle forhold omkring selve finansiering og bygning af diget, entreprenørtilbudene, statens, amtets og kommunens involve-

ring er der givet god besked om, ligesom digelagets medlemmer er portrætterede, og man kan følge med i de ting, som er sket mellem 1923 og i dag.

Nogle modsigelser i de forskellige øjenvindneberetninger gør sagen nærværende, og den forvirring, som i de dage herskede på egnen og avisernes lokalredaktioner kommer tæt på.

Et af de store spørgsmål, som i nogen grad står tilbage, er, hvorfor disse »børster«, som digearbejderne i høj grad var, og som kom fra alle andre egne af landet, ikke blev tilstrækkelig advarede, da egnens folk kunne se, at uvejret trak op. Selvfølgelig tegner sådan noget sig anderledes efter en katastrofe end før, men man sidder alligevel tilbage og fornemmer en gran af urimelighed i katastrofens omfang.

Er man interesseret i Vadehav og diger, er bogen en let tilgængelig og ordnet kilde. Første gang man læser den, sker det med vældig fart. Det er spændende dramatik. Senere kan man undersøge sagen grundigere og vil sandsynligvis da møde mange af bogens læsere til sommer. Mindsteningen for de 19, der omkom i Rejsby enge, bliver fælles udflugts-

jr

Grænselandsdagbog

Ved FR. RUDBECK

SYD FOR GRÆNSEN

1. december: Sydslesvigsk Vælgerforening har opstillet kandidater i 13 af de sydslesvigske valgkredse. På et ekstraordinært landsmøde den 7. februar vil landslisten blive opstillet.

Sydslesvigsk Forening arbejder med planer til et dansk forsamlingshus i Harreslev, som anslås at ville koste 1,6 mill. DM. Der bliver tale om en kombineret forsamlings- og kirkesal.

2. december: Det kommende danske TV 2 vil kunne modtages helt til Kiel, når en planlagt ny sendemast ved Rødekro bliver rejst.

4. december: Den sydslesvigske teatergruppe »Æ Amatør« får tildelt 15.000 kr. fra Johann og Karo Weimann's Legat.

På et styrelsesmøde i Sydslesvigsk Forening oplystes, at der nu drives ialt 51 ældreklubber, der i 1985 samlede 24.106 deltagere.

Siden J.C. Møller-fonden oprettedes i 1976, er der uddelt 12.000 legatportioner i beløb fra 50 til 300 DM.

6. december: På et budgetmøde i Flensborg byråd konstateres, at byens gæld fra 1985 til 1986 er steget fra 7,2 til 19,6 mill. DM og til 1988 vil gælden stige til 30,4 mill. DM. Skal »Porten til Norden« ikke gå endeligt fallit, må Kiel nødvendigvis hjælpe.

Ladelund danske skole fejrer med stor tilslutning fra nær og fjern sit 50 års jubilæum.

11. december: Under landdagens budgetmøde påpeger Karl Otto Meyer, at landsregeringen omsider synes at være på rette vej og i stigende grad har efterkommet SSV's ønsker, men der er fremdeles uopfyldte ønsker såvel fra danskheden som fra landsdelen Sydslesvig. Karl Otto Meyer stemmer dog for finansloven.

Ministerpræsident Uwe Barschel retter henvendelse til statsminister Poul Schlüter i sagen om afvisning af sydslesvigske håndværkere ved byggearbejder på Rømø.

Forbundsregeringen i Bonn stiller ialt 300 mill. DM til rådighed for de nordtyske kystlande. Landet Slesvig-Holsten vil i de næste to år få tildelt 52,5 mill. DM. årligt til erhvervs-

fremmende formål.

12. december: Lederne af Nordfrisisk Institut i Bredsted, Janny og Reimer Kay Holander trækker sig tilbage, og den i Letland fødte Janny Holander udnævnes af formanden for Friserrådet, Jacob Tholund, til »Æres-friser«. Selskabet for Slesvig-Holstens historie udgiver samtidig en doktorafhandling af Thomas Steensen, »Den frisiske bevægelse i Nordfrisland i det 19. og 20. århundrede«, hvori bl.a. nordfrisernes stærkt truede situation fremhæves.

17. december: Den i Flensborg valgte SPD-forbundsmedlem Egon Bahr aflægger besøg i Flensborg Avis' nybygning og opfordrer i en samtale med bladet til en ny strukturlov, der nøje definerer bl.a. tilskud til Sydslesvig som et af forbundsrepublikkens mest struktursvage områder. Ikke mindst Flensborg har brug for støtte, og her gjorde han sig til talsmand for ansættelse af en særlig regionalbefuldmægtiget.

18. december: Slesvig byråd vedtager at forhøje tilskudet til det danske teater- og koncertarbejde fra 10.000 til 17.000 DM, mens bibliotekstilskudet forhøjes med 80 pct. til 18.000 DM og tilskuddet til dansk voksenundervisning næsten fordobles.

Med SPD og SSV's stemmer, men mod CDU, vedtager Jaruplund-Veding kommuneråd at forhøje tilskuddet til danske børnehavebørn til ialt 1750 DM pr. barn og derved ligestille dem med de tyske.

En kreds af danske sydslesvigere udgiver et satirisk hefte »Flaskehalsen« om danskheden og det danske i Sydslesvig.

20. december: Ifølge landbrugskammeret i Kiel er 5000 slesvigholstenske landbrug i akut fare for ikke at kunne fortsætte, og kun en fjerdedel af de ca. 20.000 heltidslandbrug har en driftsindtægt på omkring 60.000 DM og dermed en chance for ved investeringer at forblive konkurrencedygtige.

24. december: Kredsdagsmedlem Peter Gerc-

kens skriver i Sydtønder amts julehefte, at eksport af mennesker til egne, hvor arbejdet er, er helt uacceptabelt for SSV, og en aktiv erhvervspolitik må derfor være en af SSV's mærkesager.

30. december: SSF-formand Ernst Vollertsen betegner 1986 som et roligt og fredeligt arbejdsår, og siger at dansk og frisisk arbejder er inde i en god udvikling.

SSV-landsformand Gerhard Wehlitz understreger, at det nu gælder landdagsmandatet som en væsentlig forudsætning for, at danskheden også i fremtiden kan varetage de danske og nationalfrisiske interesser og virke for landsdelens strukturelle videreudvikling.

31. december: Flensborg Avis peger på, at har 1986 været et godt arbejdsår, så bliver 1987 et travlt arbejdsår, ikke mindst med henblik på landdagsvalget.

EF-parlamentsmedlem Gert Walter vil støtte SSV i kravet om, at statsborgere fra andre EF-lænder får stemmeret ved kommunale valg.

NORD FOR GRÆNSEN

2. december: Læge Niels Nørmark Larsen, Løgumkloster, slår i en kronik i Berlingske Tidende til lyd for dannelsen af en sønderjysk stat i protest mod de mange skævheder, der præger forholdet til det øvrige land. Kun dronningen bør også fortsat være den sønderjyske stats overhoved.

Med festtale af den slesvig-holstenske landbrugsminister Günther Flessner kan den tyske landboforening for Tinglev og omegn fejre sit 100 års jubilæum.

4. december: Ifølge den tyske skole- og sprogforenings beretning besøges de 16 tyske skoler i Nordslesvig i 1986 af 1251 elever, heraf 142 på det tyske gymnasium og 59 på den tyske efterskole i Tinglev. De 24 tyske børnehaver besøges af 633 børn foruden 70 børn i fritidsklubber. Der tilmeldtes i 1986 kun 79 elever til tyske skoler.

Det samlede antal elever fra 1. – 10. kl. i skolerne i Sønderjyllands amt er i 1986 på 36.368. Det er siden 1976 et fald på 6223 elever eller 14,2 pct. Landsdelens tyske skoler er i samme periode reduceret fra 1385 til 1050 eller med 24,1 pct. Ifølge beretningen om

skolevæsenet i Sønderjyllands amt undervises i 1986 2,88 pct. i tyske skoler mod 3,25 pct. i 1976.

Også det tyske medlem af Sønderjyllands amtsråd, Herman Heil, tilslutter sig ønskerne om bevarelse af de sønderjyske garnisoner og opfatter de forelagte planer som et tilbageslag for Nordslesvig.

7. december: Amtsborgmester Kresten Philipsen indkalder til et møde i Åbenrå om garnisonsplanerne, og der er her enighed om at opfordre til dannelse af en sønderjysk storgarnison.

9. december: Sønderjyllands amt peger på 20 enkeltprojekter i landsdelen, der bør være berettiget til EF-støtte og ansøger hertil om 28 mill. kr. I alt vil projekterne koste knap 96 mill. kr.

I et svar til folketingsmedlem Svend Taanquist om mindretalsforholdene i det dansk-tyske grænseland udtaler statsminister Poul Schlüter, at forholdet aldrig har været så godt som nu, og peger i denne forbindelse på de indrømmelser, der er givet det tyske mindretal. Statsministeren erkender dog, at der altid på begge sider af grænsen vil være problemer affødt af det dilemma at tilhøre et andet folk.

11. december: Såvel Der Nordschleswiger som Flensborg Avis og det tyske mindretals formand Gerhard Schmidt betegner statsministerens redegørelse som yderst positiv.

Amtsborgmester Kresten Philipsen retter en personlig henvendelse til statsminister Poul Schlüter om de sønderjyske garnisonsforhold. Det forlyder ifølge Jydske Tidende, at statsministeren vil opfordre til en tænkepause, inden den endelige afgørelse træffes.

13. december: I en tosproget annonce i Vestkysten redegør den tyske skole- og sprogforening for de tyske skolers tilbud som privatskoler i henhold til den danske friskolelov uden at omtale skolernes egentlige formål ifølge læseplanerne, at indføre eleverne i tysk sprog og kultur og knytte dem til et tysk fællesskab.

14. december: Haderslev byarkiv har sikret sig en byhistorisk perle, et dokument fra 1300- eller 1400-tallet, skrevet af en italiensk munk Gratian og muligvis udarbejdet til kapitlet i Haderslev.

17. december: På den fredede marskgård Bjerremark ved Tønder skal der indrettes et kursuscenter. Tønder kommune ejer gården, men centret vil blive drevet af en selvejende institution.

Ved afstemningen om finansloven stemmer 141 medlemmer mod 4 ja til forhøjelsen af det danske statstilskud til det tyske biblioteksvæsen i Nordslesvig fra 523.000 til 1.033.000 kr. og siden stigende til 1989 op til 2. mill. kr. plus dyrtidsreguleringer.

18. december: Efter forhandlinger med Skærbæk kommune er der omsider fundet en for alle parter tilfredsstillende ordning med henblik på flytning af den tyske ungdomslejr på Rømø. Den tyske frimenighed, der ejer lejren, har fået byggetilladelse, men mangler endnu en halv million kr., af de ialt 2,9 mill. byggeriet vil koste.

19. december: Foreningen til oprettelse af et tysk mindretalsmuseum er nået op på 235 medlemmer og har indsamlet 80.000 kr.

20. december: Ifølge et forslag fra Sønderjyllands amt bør landsdelens kommuner fra 1988

Med denne dagbog for december 1986 afsluttes for mit vedkommende 16 års dagbogsføring. Dagbogen startedes i Sønderjysk Månedsskrift som en arv fra dr. Vilh. la Cour's tidsskrift Grænsevagten. Første dagbog kom i januarheftet 1971 med tilbageførsel af begivenheder fra 1. oktober 1970. Det er blevet til 16 år om begivenheder, store og små, syd og nord for grænsen.

En tak for mange positive tilkendegivelser, men også for kritik, især når dette eller hint, som andre skønnede vigtigt, ikke kom med. Stofmængden krævede imidlertid ofte en begrænsning. Jeg håber, det gennem de 16 år er lykkedes at samle et nogenlunde sammenhængende og anvendeligt materiale, som også fremtidig kan tjene som et brugbart opslagsmateriale for grænselandsinteresserede.

En særlig tak til Sønderjysk Månedsskrifts nu afgåede redaktør, fru Inger Bjørn Svensson, for et altid behageligt og gnidningsløst samarbejde.

Fr. Rudbeck

yde en kvart million kr. til det tyske biblioteksarbejde. Beløbene skal udredes i henhold til bibliotekernes udlånstal og de tyske stemmetal i kommunerne.

27. december: Også forsvarsminister Hans Engell er nu indstillet på en udsættelse af beslutningerne om garnisoneringsplanerne, men opfordrer amterne til at være klar med et udspil inden 1. marts.

31. december: Amtsborgmester Kresten Philipsen siger i en samtale med Der Nordschleswiger, at det går lidt småt med det såkaldte grænseoverskridende samarbejde, men at skylden herfor nok må søges på begge sider grænsen.

I en nytårskommentar skriver Der Nordschleswiger, at dronningebesøget hos det tyske mindretal i år må opfattes som den endelige forsoning mellem den tyske folkegruppe og den danske stat. Bund deutscher Nordschleswigers formand Gerhard Schmidt, ser omstruktureringen indenfor den tyske mindretalsorganisation som det rigtige skridt i retning af at øge mindretallets politiske aktivitet.

Redaktionen af Sønderjysk Månedsskrift vil i tilknytning til ovenstående afskedsord rette en tak til Fr. Rudbeck for det store arbejde, han igennem 16 år har haft med at føre grænselandsdagbogen og for den usvigelige præcision, hvormed den er blevet afleveret til redaktionen.

Redaktionen har besluttet med Fr. Rudbecks ophør som dagbogsforfatter at indstille grænselandsdagbogen, i hvert fald i dens nuværende form. En medvirkende årsag hertil har været, at det ikke vil være muligt at få nogen til at fortsætte det store arbejde, det er at skrive denne dagbog hver måned. I stedet har vi valgt at bringe en form for grænselandskronik under overskriften »Set og sket i Sønderjylland«, hvor der i en mere sammenhængende form vil blive fortalt om store og små begivenheder i grænselandet. Denne kronik bringes kvartalsvis og forfatteren vil skifte fra kvartal til kvartal. Den første kronik bringes i majnummeret og vil dække månederne januar-marts.

Redaktionen

P.J. SCHMIDT A/S

KONTORINDRETNING
RÅDHUSCENTRET

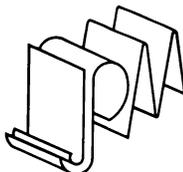
TELEFON 04 54 12 26

P.J. SCHMIDT A/S

BOGHANDEL
VESTERGADE 14

TELEFON 04 54 12 26

**J. P. MØLLER
BOGBINDERI**
CHRISTIANSFELDVEJ 70
DK-6100 HADERSLEV
TELEFON 04 52 13 61

Læs Grænseforeningens blad

GRÆNSEN

Fire numre om året: 20 kr.

Bestilles hos
Grænseforeningen,
Peder Skrams gade 5,
1054 København K.
Tlf. 01 11 30 63

SYDBANK

Nykredit

den nye danske kreditforening

Åstrupvej 13
6100 Haderslev
Tlf. 04 52 70 00

BOGTRYK . OFFSET . BOGBIND

Th. Laursens Bogtrykkeri A/s

Nørremarksvej 84 . Tønder . Tlf. 04 72 15 50

**Sønderjyllands Lånekasse
Sparekassen Sønderjylland**

Storegade 12 . Aabenraa . Tlf. 04 62 15 67, lok. 25
Mandag og tirsdag kl. 9-15; torsdag kl. 9-13

ANDELSBANKEN

Sønderjyske afdelinger

**Grænselandets liv
Grænselandets sang**

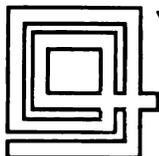
møder De i

Jydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

A/S Sønderjysk Frøforsyning
Frøavl & Frøhandel
Aabenraa

Selskabs- og udflugtskørsel
Ruteautomobil-Aktieselskabet
for Haderslev Amt og By
Haderslev, tlf. 04 52 38 55

YTTESENS EFTF.

Kontorsystemer
AUT. COMPUTER FORHANDLER
Tlf. 04 62 10 09 - Aabenraa

**TEGNER AL
FORSIKRING**

Branddirektoratet i:

GRÅSTEN
Ahlefeldvej 10
Tlf. 04 65 17 67

SKÆRBÆK
Tøndervej 12
Tlf. 04 75 22 75

HADERSLEV
Nørregade 23
Tlf. 04 52 07 66

OVE ARKIL A/S
CIVILINGENIØR - ENTREPRENØR
HADERSLEV

Papirvarer, engangsartikler og affaldssystemer
til institutioner og til industrien

Sækko A/S · Egelund · 6200 Aabenraa · Tlf. 04 - 62 18 18

BRF

GRAM

KØLEANLÆG

BRØDRENE GRAM A/S · VOJENS

Sparekassen Sydjylland

CIMBRIA Byggemarked

Haderslevvej 2 · 6200 Aabenraa · Tlf.: 04 62 20 00

WINDS BOGTRYKKERI ApS
Telf. 04 52 22 31
Gravene 12 · 6100 Haderslev

Speciale:
Trykning af
sønderjysk litteratur

DANEBOG HØJSKOLE – ALS
4 måneders kurser med start i henholdsvis januar og september.
Korte sommerkurser.

Tlf. (04) 46 41 12
Mogens Hemmingsen

Ladelund
Landbrugs og Mælkeriskole

Brørup station

**IDRÆTSHØJSKOLEN
I SØNDERBORG**

Højskole med lederuddannelse i gymnastik, boldspil, atletik og svømning.

Sommerkursus for kvinder og mænd 3. maj - 28. juli.

Vinterkursus for kvinder og mænd 3. oktober - 28. marts.

Skoleplan sendes.

Telefon (04) 42 18 48

Hans Jørgen Nielsen

Vi skaffer penge til huse

KD

Kreditforeningen
Danmark

Distrikt Sønderjylland
Storegade 31, 1. Postbox 103
6200 Aabenraa. Tlf. 02 62 53 00

SKIFTER BIL

VOLVO

Konservering Restaurering
af papir, kort, tegninger

MARTIN DEGN PEDERSEN

Gråbrødregade 12
6760 Ribe · Tlf. 05 42 24 38